

MÜSNEDÎ

Müsnedî'nin kırk dört rivayetini aldığı söylenmektedir. Fuat Sezgin ise Buhârî'nin eserinde 197 adının yerde bu zatın geçtiğini kaydetmektedir (*Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, s. 210). Hâkim en-Nisâbü'rî ve Zehebî, Buhara muhaddisi diye anılan Müsnedî'nin yaşadığı devirde Mâverâünnehir'in herkeşçe kabul edilen hadis üstadı olduğunu belirtmektedir. İbn Hibbân ise onun sadûk ve mütkın olduğunu söylemektedir. Buhârî'nin hocalarından olan Ahmed b. Seyyâr el-Mervezî, Vâsıt'ta çok yaşlı iken gördüğü Müsnedî'nin hadis tahsil etmek için pek çok ilim merkezini dolaştığını, adâlet ve sıdkı yanında sünnete bağlılığı ile de tanındığını haber vermektedir. Rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden bir müsnedi bulunduğu kaydedilen Müsnedî (Zehebî, XVIII, 202; Kettânî, s. 63) Buhârî'nin bildirdiğine göre 23 Zilkade 229'da (12 Ağustos 844) vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (nşr. M. Fuâd Abdülbâki), Beyrut 1409/1989, I, 402; a.m.f., *et-Târihu'l-kebir*, I, 84, 148, 163; III, 175; V, 189, 222, 313; a.m.f., *et-Târihu's-şâgîr*, I, 18, 20, 94, 172, 233; II, 358; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, X, 64-65; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 355; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IX, 443, 473; X, 658-660; XIV, 37; XVIII, 202; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 9-10; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetraf*, s. 63; Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1956, s. 62, 66, 210.

M. YAŞAR KANDEMİR

el-MÜSNEDÜ'S-SAHÎH

(المسند الصحيح)

İbn Hibbân'ın

(ö. 354/965)

sahih hadisleri

kısım ve nevilerine göre tertip ettiği eseri.

Tam adı *el-Müsnedü's-şâhih 'ale't-te-kâsım ve'l-envâ min gayri vücûdî kat'în fi senedihâ velâ şübûti cerhîn fi naklîhâ*'dır. Kaynaklarda çok defa *Şâhihu İbn Hibbân, et-Te-kâsım ve'l-envâ*, *Kitâbü'l-Envâ ve't-te-kâsım, es-Sünen, el-Envâ* diye anılır. İbn Hibbân, kendi döneminde hadislerin rivayet yollarının çoğalmasından dolayı bunların sahihliğini tesbit etmenin zorlaştığını ve hadislerden hüküm çıkarmanın ihmal edildiğini görünce sahih hadislerin kolayca ezberlenmesini sağlamak ve onlardan hüküm çıkarılmasını kolaylaştırmak amacıyla 7500 sahih hadisi derlemiş, bunları klasik tasnif metodlarının dışında bir planla beş kısım ve 400 nevi halinde toplamak suretiyle eserini tasnif etmiştir. Bu beş kısım şöyledir: Allah Teâ-

lâ'nın bildirdiği emirler (110 nevi), nehiyeler (110 nevi), haberler (80 nevi), mubahalar (50 nevi), sadece Hz. Peygamber'in izlediği fiiller (50 nevi). Müellif, her hadise klasik hadis kitaplarındaki bab başlıkları gibi o hadisin özeti mahiyetinde "zıkr" kelimesiyle başlayan bir başlık koymuş, bazı hadislerin sonunda râviler, hadiste geçen kelimeler ve fikhî hükümlere dair bilgi vermiştir. Hadisler "nevi" adı verilen üst başlıklar altında sıralanırken önce konu hakkında genel bilgi ihtiva eden hadis yazılmış, ardından konuyla ilgili ayrıntılar içeren diğer hadisler birbirini açıklayacak şekilde sıralanmış, en ayrıntılı bilgiyi veren hadis en sona yazılmıştır. Konuları bir bütün olarak ortaya koymak için tümevarım metodunun izlendiği eserde hadisler sıralandığı, İbn Hibbân da yer yer açıklamalar yaptığı için ayrıca şerhedilmelerine ihtiyaç kalmamıştır. Musannif, hadisleri tekrar etmemeye çalışmakla beraber önemli bir fazlalığı içeren veya bir hadisin anlamını destekleyen rivayetleri tekrarlamaktan kaçınmamıştır. Konunun önemine göre bir nevide bazan yüzlerce hadis bulunurken bazan sadece bir hadis yer almıştır.

Şartları. İbn Hibbân rivayetlerini eserine aldığı râvide beş şart aramaktadır. Bunlar râvinin âdil olması, hadiste doğru sözlülükle tanınması, rivayet ettiği hadisi anlaması, hadisin anlamını bozacak şeyleri bilmesi ve rivayet ettiği hadisin müdelles olmamasıdır. Ona göre râvinin adâleti hiçbir günah işlememesi değil davranışlarının Allah'ın rızasına uygun bulunmasıdır. Rivayet ettiği hadisi anlaması ise hadisin mânasını bozmayacak düzeyde Arapça bilmesi ve hadis ilmüne vâkıf olmasıdır. Râvinin rivayet ettiği, ezbere okuduğu veya özetlediği hadisi Resûl-i Ekrem'in kastettiği anlamdan başka bir anlama kaydırmayacak seviyede fıkıh bilmesi de şarttır. İbn Hibbân bir hadisin tedfisten uzak olmasını, Resûlullah'a varıncaya kadar o hadisi bu özelliklere sahip râvilerin birbirinden duyup rivayet etmesi diye açıklamaktadır. 2000'den çok hocadan hadis yazmasına rağmen *es-Şâhih*'ine yukarıdaki niteliklere sahip 150 hocasının hadisini almıştır. Koyduğu ölçülerin sağlam olduğundan şüphesi bulunmayan müellif, güvenilir kabul ettiği bir râviye bir başka hadis otoritesinin zayıf demesini önemsememiş, kendisinin zayıf dediği birini başka bir âlimin güvenilir kabul etmesini de dikkate almamıştır. Buna örnek olarak rivayetlerini Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'e almadığı Hammâd b. Seleme'yi zikretmiş, onun adâlet yönünden Buhârî'nin eserindeki di-

ğer râvilerle eşdeğerde olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân, rivayetinde kopukluk bulunduğu için mürsel hadisi de zayıf sayarak *es-Şâhih*'ine almamıştır. Her âdil râviden iki âdil râvinin rivayet etmesiyle Hz. Peygamber'e ulaşan bir hadis bulunmadığı için İbn Hibbân'a göre bütün hadisler âhâd haberlerdir. Bu sebeple âhâd haberleri kabul etmemek bütün sünneti bilerek terk etmek demektir.

İbn Hibbân, bir hadisin metnindeki ziyadeyi kabul edebilmek için râvinin âdil olmasını ve fıkıh bilmesini şart koşar. Mürcî, Râfîzî vb. mezheplere mensup dâilerin rivayetlerini güvenilir de olsalar kabul etmez. Ancak bu mezheplere mensup olanların veya onlara sempati duyanların dâi olmamaları kaydıyla rivayetlerini kitabına almakta sakınca görmez. Hayatlarının son döneminde hâfizaları zayıflayan muhaddislerin rivayetlerini alırken bunların güvenilir râvilerin rivayetleriyle örtüşmesini ve daha önce o muhaddislerden güvenilir râvilerin rivayet etmiş olmasını şart koşar. Âdil ve müttaki olsa bile semâni açıkça belirtmeyen bir müdellisin rivayetlerini münkâtı' ve mürsel ile eşdeğerde kabul eder ve kitabına almaz. Ancak bir müdellis bir haberi ismini vermediği sika bir şeyhinden işittiğine dair kesin bir kanaat belirtiyorsa, kendisi de o haberin semâni açıkça belirttiği başka bir tarikine sahipse bu haberi eserine alır. İbn Hibbân, bir sahâbînin bizzat işittiğini söylemeden doğrudan Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadislere de *es-Şâhih*'inde yer verir. Çünkü sahâbîler rivayet ettikleri hadisleri başka bir sahâbîden duymuş olabilecekleri gibi Resûl-i Ekrem'in, "Burada bulunanlar bulunmayanlara aktarsın" sözüne göre onların hepsi âdildir.

Literatürdeki Yeri. İbnü's-Salâh ve diğer hadis âlimlerinin kanaatine göre sadece sahih hadisleri toplamayı hedef alan kitaplar arasında Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhih*'lerinden sonra birinci sırada İbn Huzeyme'nin *es-Şâhih*'i, ikinci sırada İbn Hibbân'ın *es-Şâhih*'i, üçüncü sırada Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Müstedrek 'ale's-Şâhihayn*'i yer alır. Ancak İbn Hacer el-Askalânî gibi bazı âlimler, tıpkı İbn Huzeyme gibi İbn Hibbân'ın da hasen hadisi sahih hadisin bir türü kabul ettiğini ileri sürerek bu genellemenin tartışılabilir olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bununla beraber Ebû'l-Fidâ İbn Kesir ve Süyûtî gibi âlimler İbn Hibbân'ın eserinin *el-Müstedrek*'ten üstün olduğu görüşündedir. Diğer taraftan İbn Hibbân'ın kitabına hasen hadisleri de almasını onun bir teşâhülü ve

rivayet için öngördüğü şartların bir ihlâli gibi görülenler çıkmışsa da İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hibbân'ın şartlarında belirttiği üzere hasen hadisi sahih hadisin bir türü kabul ettiğini, bunu teşâhül saymanın onun istilâhını bilmemekten ileri geldiğini söylemiştir. Nüreddin el-Heysemî, *Mevâridü'z-zamân ilâ zevâ'idü İbn Hibbân* adlı eserinde (aş. bk.) *el-Müsnedü's-Şahih*'teki 7500 hadisi *es-Şahihayn*'ın hadisleriyle mukayese ederek bunlardan 4853'ünün *es-Şahihayn* ile ya da ikisinden birinin hadisleriyle ortak olduğunu tesbit etmiştir. *Mevâridü'z-zamân*'daki 2647 zevâid türü hadisin sıhhati konusunda bir çalışma yapan Nâsirüddin el-Elbânî de bu hadislerden 2304'ünün sahih, geri kalan 343'ünün zayıf olduğunu belirtmiştir. Ancak Elbânî'nin bu değerlendirmesi incele-nirken İbn Hibbân'ın bazı hadis imamlarının cerhettiği bir grup râviyi âdil ve sika kabul ettiği ve bu hususu eserinin girişin-de belirttiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Yazma Nüshaları. *el-Müsnedü's-Şahih* orijinal şekliyle bugüne kadar neşredilmemiş, yazmaları da günümüze tam olarak gelmemiştir. Eldeki eksik nüshalardan anlaşıldığına göre eser biri dört, diğeri beş ciltten oluşan iki takım halindeydi. Eserin

"emirler" bölümünden yetmiş iki varak hacmindeki bir parçası Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (227 numaralı mecmua içinde) muhafaza edilmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki (III. Ahmed, Medine, nr. 289) 313 varaktan ibaret yazma emirler bölümünün tamamını (110 nevi) ve eserini mukaddimesiyle neviler fihristini kapsamaktadır. Aynı kütüphanede yakın bir tarihte keşfedilen ve iki ayrı cildin iki parçası bir araya getirilerek oluşturulan nüsha güvelenmiş yaprakları dikkatsizce tamir edilmiş olmasına rağmen önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Yine bu kütüphanede bulunan (III. Ahmed, nr. 347) ve eserin bir başka rivayetinin II. cildi olduğu anlaşılan 222 varak tutarındaki nüsha ise emirler bölümünün doksan altıncı nevi ile başlar, haberler bölümünün sekizinci nevinin sonuna kadar devam eder. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed bölümünde 346 numarada kayıtlı 222 varaktan meydana gelen üçüncü nüsha da bir önceki nüshayı yazan kişinin kalemin-den çıkmıştır. Bu yazmanın sonunda eserin dört cildinden ikincisinin sona erdiği-ni belirten müstensih notu ise bu iki ciltte 400 neviden meydana gelen eserin 200 nevinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Eserin bir parçası da Millet Kütüphanesi'ndedir

(Feyzullah Efendi, nr. 524). Bir başka takımın III. cildini oluşturan 256 varaklık nüsha, haberler bölümünün sekizinci nevin-den bu bölümün sonuna kadar devam etmektedir. Haydarâbâd Âsâfiye Kütüphanesi'nde de (nr. 12224/14) eserin eksik kısımlarını tamamlayıcı nitelikte 122 varaktan ibaret bir nüsha vardır (dördüncü bölümün otuz dördüncü nevi ile beşinci bölümün on ikinci nevi arası). Eserin on varaklık bir kısmı Zâhiriye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Mecmua, nr. 111, vr. 94-103). Önemli bir boşluğu dolduran bu kısım, *es-Şahih*'in üçüncü bölümünün yetmiş ve yetmiş birinci nevelerini ihtiva etmektedir. Şuayb el-Arnaût'un verdiği bilgiye göre Nâsiriye Kütüphanesi'nde eserin IV. cildine ait 151 varaklık bir parçası daha bulunmaktadır (dördüncü bölümün son yirmi beş nevi ile beşinci bölümün dokuz nevi). (İbn Balabân, neşredenin girişi, I, 61-62).

Üzerinde Yapılan Çalışmalar. 1. *el-İhsân fi takribi Şahihî İbn Hibbân*. İbn Balabân'ın, *es-Şahih*'i fıkıh konularına göre yeniden düzenlediği bir çalışması olup *Şahihu İbn Hibbân* adıyla yayımlanmıştır. İbn Balabân, câmi' türü hadis kitaplarının planını dikkate alarak *es-Şahih*'teki hadisleri bir mukaddime ile yirmi üç kitap halinde düzenlemiş, kitap ve fasıl başlıkları dışında eserin aslına bir ilâvede bulunmamıştır. Çalışmasının baş tarafına eserin orijinalinde yer alan beş kısım ve 400 nevin başlıklarını koyduğu gibi her hadisin sonuna o hadisin orijinal nüshada ait olduğu kısım ve nevi numaralarını da kaydetmiştir. *el-İhsân*'ın bazı ciltleri üzerinde Mekke'de Câmiatü Ümmî'l-kurâ'da Hamza Zib Mustafa (1407), Sâlim Ahmed Selâme (1407), Abdullah b. Seyf b. Kâid el-Ezdî (1408), Abdülganî b. Humejd Hamûd el-Kübeyfî (1408) doktora çalışması yapmış, tamamı ise Abdülmuhsin el-Yemânî tarafından üç cilt (Medine, ts.), Şuayb el-Arnaût tarafından tahkik edilerek son iki cildi fihrist olmak üzere on sekiz cilt (Beyrut 1404-1408/1983-1987, 1418/1997; I. cildi Hüseyin Esed ile birlikte) halinde yayımlanmıştır. *el-İhsân*'ı biri fihrist olmak üzere on cilt halinde Kemal Yüsof el-Hût da neşretmiştir (Beyrut 1987). Ahmed Muhammed Şâkir, *Şahihu İbn Hibbân bi-tertibü'l-Emîr 'Alâ'iddin el-Fârisî* adıyla bir çalışma yapmaya başlamışsa da ancak ilk cildini yayımlayabilmiştir (Kahire 1372, 1406). Abdurrahman Muhammed Osman da I. cildini neşretmiştir (1970). 2. *Tertibü Şahihî İbn Hibbân*. Moğultay b. Kılıç bu çalışmasıyla eseri fıkıh kitapları tertibine koymuştur. İbn Hacer el-Askalâ-

İbn Hibbân el-Büstî'nin *el-Müsnedü's-Şahih* adlı eserinin ilk iki sayfası (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 524)

nî eserin müellif hattıyla olan nüshasını gördüğünü ve tamamlanmamış olduğunu söylemektedir (*Lisânü'l-Mizân*, VI, 74). Aynı konuda, İbn Züreyk diye anılan Muhammed b. Abdurrahman el-Hanbelî'nin de bir çalışması vardır (Ziriklî, VII, 66). **3. Zevâ'idü İbn Hibbân 'ale's-Şaḥîḥayn.** İbn Hacer el-Askalânî, Moğultay b. Kılıç'ın bir ciltten ibaret bu eserinin tamamlanmamış müellif nüshasını gördüğünü söylemektedir (*Lisânü'l-Mizân*, VI, 74). **4. Ricâlü Şaḥîḥi İbn Hibbân.** Zeynüddin el-İrâkî'ye aittir. **5. Eḫrâfü Şaḥîḥi İbn Hibbân.** Yine Zeynüddin el-İrâkî'ye ait olan eser *el-Müsnedü's-Şaḥîḥ*'in üçüncü kısmının altmışıncı nevine kadar olan hadislerin ilk cümlelerinin fihristidir. **6. Taḫricü erba'ine ḥadîş büldâniyye min Şaḥîḥi'bnî Hibbân.** Kısaca *el-Erba'üne'l-büldâniyye* diye de bilinen bu çalışmada Zeynüddin el-İrâkî, *el-Müsnedü's-Şaḥîḥ*'te kırk ayrı şehre mensup olan kırk muhaddis tarafından rivayet edilen kırk hadisi bir araya getirmiştir. **7. Mevâridü'z-zam'ân ilâ zevâ'idü İbn Hibbân.** Nüreddin el-Heysemî, *el-Müsnedü's-Şaḥîḥ*'in Buhârî ve Müslim'in *eş-Şaḥîḥ*'leri üzerine olan zevâidini bir araya getirmiştir. Eserde 2647 hadis senedleriyle birlikte konularına göre tertip edilmiştir (nşr. Muhammed Abdürrezzâk Hamza, Kahire, ts.; Beyrut, ts.; Medine, ts.; Beyrut 1999; nşr. Şuayb el-Arnaût – Muhammed Rıdvân Araksûsî, I-II, Beyrut 1414/1993; nşr. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî – Abduh Ali el-Kûşek, I-IX, Dimaşk 1411-1414/1990-1993, son cildi fihristtir). Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, bu eser için Muhammed Abdürrezzâk Hamza neşrine göre *Fihrisü eḫâdişi Mevâridü'z-zam'ân ilâ zevâ'idü İbn Hibbân* adıyla bir fihrist hazırlamıştır (Beyrut 1407/1987; Dimaşk 1993). Nâsirüddin el-Elbânî kitaptaki sahih rivayetleri iki cilt halinde *Şaḥîḥu Mevâridü'z-zam'ân*, zayıf rivayetleri de bir cilt halinde *Zâ'ifü Mevâridü'z-zam'ân* adıyla yayımlamıştır (Riyad 1422/2002). Mustafa Işık eser üzerinde bir doktora çalışması yapmıştır (bk. bibl.). *el-Müsnedü's-Şaḥîḥ*'in orijinalini ortaya koymak amacıyla Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Mehmet Ali Sönmez'in başkanlığında başlatılan metin tesbiti ve Türkçe'ye tercümesi çalışmaları devam etmektedir. *el-Müsnedü's-Şaḥîḥ*'i İbn Balabân ve İbnü'l-Mülakkın'ın ihtisar ettiği belirtilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1075; Ziriklî, V, 74).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hibbân, *el-Müsnedü's-Şaḥîḥ*, TSMK, III, Ahmed, Medine, nr. 289, I, vr. 1 vd.; Hâzimî, *Şürâtü'l-e'immeti'l-ḥamse* (nşr. Zâhid Kevserî), Ka-

hire 1991, s. 44; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-ḥadîş*, Kahire 1326, s. 9; İbn Balabân, *el-İḥsân fi takrîbi Şaḥîḥi İbn Hibbân* (nşr. Şuayb el-Arnaût – Hüseyin Esed), Beyrut 1418/1997, neşreden giriş 1, 3-62; Zehebi, *'Alâmü'n-nübelâ'*, XX, 10, 21; XXII, 114; XXIII, 312-313, 326; a.mlf., *Tezkiretü'l-ḥuffâz*, III, 921; IV, 1328; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Beyrut 1988, I, 194; İrâkî, *Fethu'l-muḡîs*, s. 17-18; a.mlf., *et-Taḫyîd ve'l-izâḥ*, Kahire 1350, s. 18; Heysemî, *Mevâridü'z-zam'ân ilâ zevâ'idü İbn Hibbân* (nşr. Muhammed Abdürrezzâk Hamza), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), s. 11-13; Takyyüddin el-Fâsî, *Zeylû't-Taḫyîd fi ruvâti's-sünen ve'l-mesânid* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hûtî), Beyrut 1410/1990, II, 363; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 74; a.mlf., *en-Nüket 'alâ Kitâbi İbnî's-Salâḥ* (nşr. Rebî' b. Hâdî Umeyr), Riyad 1408/1988, I, 291; Takyyüddin İbn Fehd, *Laḫzû'l-elḥâz (Zeylû Tezkiretü'l-ḥuffâz li'z-Zehebi)* içinde, nşr. M. Zâhid Kevserî), Dimaşk 1347, s. 196, 232-233; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, Kahire 1307, s. 32; *Keşfü'z-zunûn*, I, 463; II, 1075, 1400; Ziriklî, *el-A'lam*, V, 74; VII, 66; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, s. 257-258; Elbânî, *Maḫtûḫât*, s. 42; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-ḥaşiş*, Kahire 1399/1979, s. 22; Mehmet Ali Sönmez, *İbn Hibbân ve Cerh-Tadil Metodu*, İstanbul, ts. (Umran Yayınları), s. 10, 24-34; Mustafa Işık, *İbnu Huzeyme, Sahih'i ve İbnu Hibban'ın Sahih'iyle Mukayesesi* (doktora tezi, 1997), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 163-217; Yahyâ b. Abdullah eş-Şehrî, *Zevâ'idü ricâlî Şaḥîḥi İbn Hibbân*, Riyad 1422/2001, I, 43-78.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

MÜSNEDÜN İLEYH

(bk. İSNAD).

MÜSNİD

(المسند)

Daha çok, hadis rivayetine yeni başlayan kimseleri ifade eden bir terim.

Sözlükte “dayanmak” anlamındaki **sünûd** kökünün “if’âl” kalıbından türeyen **müsnid** kelimesi “dayandıran, anlam yükleyen, sözü söyleyenine kadar ulaştıran” mânasına gelir. Farklı şekillerde tarif edilmiş olmakla birlikte hadis terimi olarak daha çok “hadis hakkında bilgisi olsun veya olmasın hadisi senedli olarak rivayet eden kimse” demektir. Bu terimi “hadisi söyleyenine nisbet ederek rivayet eden kişi” anlamında râvinin karşılığı olarak kullanan muhaddisler de vardır. Müsnid, hadis rivayetine yeni başlayan râvinin hadis ilminde elde ettiği ilk ve en düşük mertebe olup râvi ile arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu mânada müsnidin, yalnızca hadis dinlediği ve rivayet ettiği için naklettiği hadislerin metinleri ve isnadları konusunda bilgi sahibi olması aranmaz. Hadisi duyduğu gibi doğru bir şekilde senediyle bir-

likte nakletmesi yeterlidir. Zamanla rivayet hususunda uzmanlaşan müsnid hadis ilminde muhaddis mertebesine yükselir.

Müsnid kelimesi, ilk dönemlerde hadisleri müsned şeklinde toplayan veya müsned tarzında eser yazan müellifler hakkında da kullanılmış olup bu özellikleri sebebiyle “müsned” veya “müsnidi” nisbesiyle anılan muhaddisler vardır. Müsned telif etmiş olan Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler bu anlamda birer müsniddir. Özellikle ilk üç asrda müsnid teriminin, hadisleri sahâbi râviye kadar kesintisiz ulaştıran ve hadisler konusundaki araştırmaları sebebiyle rivayetlerine güven duyulan muhaddisler için önemli bir pâyeye olarak kullanıldığı da olmuş. Buhârî'nin hocalarından Abdullah b. Muhammed el-Cu'fî çağdaşlarıncı “Müsnidi” (Müsnedi) lakabıyla anılmıştır. Bazan da müsnid kelimesi, yaşadığı şehirde veya bölgede tanınan muhaddis için diğer âlimler veya halk tarafından “Bağdat müsnidi, kendi devrinin Mısır müsnidi” gibi o şehre veya bölgeye nisbetle bir unvan olarak kullanılmıştır. Bunun yanında şöhreti İslâm dünyasında yaygınlık kazandığı için “Müsnide” veya “Müsnidü'd-dünyâ” şeklinde anılan muhaddisler de vardır. Nitekim Taberânî'nin meşhur lakaplarından biri de Müsnidü'd-dünyâ'dır.

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdülâtîf), Kahire 1385/1966, I, 43; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, s. 8; Nüreddin İtr, *Mu'cemü muştalahâti'l-ḥadîsiyye*, Dimaşk 1397/1977, s. 97; Cemâleddin el-Kâsimî, *Ḳavâ'idü't-tahdîş* (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Dimaşk 1399/1979, s. 76; Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *el-Vasiḫ fi 'ulûm ve muştalahâti'l-ḥadîş*, Cidde 1403/1983, s. 19; Talat Koççiyit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1985, s. 320; Abdullah Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul 1987, s. 116; Mustafa Saîd el-Hin – Bedîr Seyyid el-Lahhâm, *el-İzâḥ fi 'ulûmü'l-ḥadîş ve'l-işṭilâḥ*, Beyrut 1419/1999, s. 31-32.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MÜSTAĞFİRİ

(المستغفر)

Ebû'l-Abbâs Ca'fer b. Muhammed b. el-Mu'tez el-Mustağfirî en-Nesefî (ö. 432/1041)

Hadis hâfızı.

350 (961) yılından sonra muhtemelen Nesef'te (Nahşeb) dünyaya geldi. Dedesi, babası ve oğlunun Nesef'te doğup öldüğü bilinmektedir. Dedesinin dedesi Müstağfirî'den dolayı Müstağfirî, Nesef'in diğer